

POLÁK, Jan: *Zakázané dotyky. Masturbace pohledem katolíckej morálky.*

**Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2019. 140 s.
ISBN 978-80-7465-400-8**

Nie je jednoduché nájsť dostupnú a fundovanú knihu, ktorá by sa komplexnejšie venovala citlivej téme, ktorá je neraz v spoločnosti i v pastoračnej praxi interpretovaná spleťou dosť protichodných názorov a pohľadov. Azda aj preto sa autor rozhodol analyzovať tento fenomén, ako súčasť vlastnej špecializácie v oblasti bioetiky, počas svojho štúdia na Accademia Alfonsiana v Ríme. Rozhodnutie venovať tejto téme značný čas štúdia a zozbierať taký rozsah textov, aby sa čitateľ mohol kvalifikovanejšie orientovať, a oboznámiť so zložitým vývojom morálneho hodnotenia tohto fenoménu v dejinách Cirkvi, treba naozaj úprimne oceniť.

Prezentovaný text poskytne čitateľovi panorámu, v ktorej ľahko zbadá, že ide o fenomén komplexný. Preto z hľadiska pastoračného sprevádzania zotrvať v morálnom hodnotení, príznačnom pre manuály z predkoncilového obdobia v podobe paušálnych riešení, je nielen neproduktívne, ale i necitlivé a anachronické, vzhľadom na súčasný stav poznania spoločenských vied i teológie. Štyri kapitoly tejto knihy prevedú čitateľa krátkym exkurzom, ktorý otvorí a rozvíja mnohovrstevnosť tohto fenoménu. Hoci jednotlivé kapitoly sa v niektorých náznakoch dopĺňajú, každá sama o sebe tvorí samostatný celok, opierajúci sa o analýzu textov reprezentujúcich skupiny, s výraznejším vplyvom na vytváranie verejnej mienky a následne aj morálnych názorov doby. Pritom každá kapitola má aj svoj osobitný príspevok na diskusiu alebo prezentáciu fenoménu masturbácie.

Prvá kapitola zachytáva historický kontext i premeny v oblasti jazyka a vymedzenia pojmu, pohľad vývinovej psychológie na fenomén masturbácie a dáta sociologického výskumu, ohľadom výskytu podľa rôznych vekových období i pohlavia. Je uvedením do témy a prezentuje niektoré novšie štatistické údaje spojené s pozorovaním tohto fenoménu. Následne prechádza k pohľadom rôznych teórií o vývoji a dynamike dozrievania sexuality v rôznych vekových obdobiach. Z hľadiska zamerania a obsahu knihy by sme tu mohli vidieť prípravu a náznaky konštrukcie, na pozadí ktorej sa bude neskôr téma hlbšie rozvíjať. Zvolený postup tak od začiatku naznačuje, že skúmaný fenomén masturbácie v jeho komplexnosti nemožno zúžiť len na čisto morálny problém a situovať ho iba do morálnej roviny, aj keď prvá kapitola ešte explicitne neobsahuje túto zmienku.

V druhej kapitole sa prezentuje v hlavných rysoch biblický a mimo biblický kontext spojený s vývojom morálnych názorov a hodnotení fenoménu masturbácie. Môžeme si tu všimnúť, že konfrontácia mimo biblického a biblicko-antropologického pohľadu sa niekedy prelína a nachádza spoloč-

nú reč. Inokedy sa diametrálne rozchádzza a vnuká sa tak myšlienka, že sa tu dopĺňajú, najmä však konfrontujú a často aj odsudzujú dve antropologické predstavy. Rané kresťanstvo, opierajúc sa vo svojich prvotných úvahách o stoickú teóriu prirodzeného zákona, si neskôr vezme za svoje tie, ktoré sú viac výsledkom kritiky k neviazaným sexuálnym prejavom svojich súčasníkov, než nejakého uceleného teologického bádania a dopĺňa ich rôznymi asketickými i spirituálnymi motiváciami. Stretávame sa tu s tým, čo pripomínajú štúdie viacerých súčasných a uznávaných autorov morálnej teológie, keď opisujú zložitú cestu vývoja pohľadov v Cirkvi na ľudskú sexualitu, kde až po obdobie sv. Augustína nejestvovala systematická doktrína, len príležitostné, dobovou filozofiou podmienené i čiastkové pohľady. V prevažne pesimistickom nalaďení sa odrážajú predovšetkým dva typické postoje. Prvý má skôr sociálnu povahu a je reakciou kresťanských spoločenstiev na upadajúcu morálku pohanov a najčastejšie je prezentovaný v podobe polemík. Pravdou zostáva, že sústredenie sa na zneužívanie sexuality sa neraz jej prežívanie i sexualita sama bez rozlíšenia zamieňajú a výsledkom je chýbajúce ocenenie jej pozitívnej hodnoty. Druhý postoj je spojený s vplyvom stoickej a neoplatonickej filozofie na raných kresťanských mysliteľov. Hoci vplyv manicheizmu je v tom čase už prekonaný, predsa ešte celkom nezmizol. Pohľad na sexualitu je orientovaný predovšetkým silným asketickým impulzom, ktorý vo svojich najradikálnejších vyjadreniach vidí v zdržanlivosti a v panenstve najvyššiu hodnotu sexuality. V spojení s manželstvom sexualita nachádza svoje ospravedlnenie ako prostriedok plodenia. Vo svetle účelu prokreácie sa následne posudzuje nemorálnosť sexuálneho potešenia a iných sexuálnych prejavov, ktoré nevedú k splodeniu potomstva. Ani patristické obdobie neprináša veľké zmeny. Spomenuté pohľady sa odrážajú v spovedných príručkách až do stredoveku a prvé ocenenie sexuality nachádzame u Alberta Veľkého i Tomáša Akvinského jej umiestnením do sféry prirodzenosti. Tu nachádzajú oporu tvrdenia mnohých stredovekých aj moderných autorov na argumentáciu, že prirodzené dobro sexu a potešenie, ktoré s ním prichádza, je spojené s manželským životom. Popri tejto naturalistickej i pozitívnej koncepcii ešte aj v 18. storočí vidíme skeptický a pesimistický prístup, napríklad jansenistov, odvolávajúcich sa na sv. Augustína. Pozoruhodnou osobou vystupujúcou z radu je sv. Alfonz, ktorý zdôraznením čnosti múdrosti sa snaží implementovať do hľadania morálnej pravdy o ľudskej sexualite aj konkrétnu situáciu osoby. Naznačená mozaika je sprevádzaná viacerými druhmi kazuistiky, ktoré nepriamo naznačujú bohatosť aj zložitosť ľudskej sexuality, ktorou sa osoba vyjadruje na rôznych úrovniach. Spomenuté okolnosti sa pričinia o to, že pohľad na sexualitu sa atomizuje, drobí sa na množstvo konkrétnych prejavov a stráca svoje základné spojenie s osobou, s tajomstvom človeka a jeho integritou. Na aktuálnosť témy integrity odkazuje aj samotný záver kapitoly, kde možno vidieť silný kontrast medzi postupom spoločenských vied a morálkou. Hoci viaceré vedecké disciplíny už koncom 19. storočia prichádzajú k poznaniu, že fenomén masturbácie je „výlučne spojený s jeho psychickou dimenziou“, v oblasti morálneho hodnotenia sa výsledky tohto poznania prejavujú len veľmi pomaly.

S týmito dvomi tendenciami – atomizáciou a témou integrity – sa zaoberá autor v tretej kapitole. V stručnosti tu prezentuje antropologické aspekty tohto fenoménu a aktuálne etické diskusie. Ich prezentácia sa nesie v duchu Druhého vatikánskeho koncilu, ktorým Cirkev vyjadrila novú otvorenosť voči vedeckému pokroku (GS 36), ale aj isté obavy z narastajúceho vplyvu ľudskej činnosti na život i možnosti jeho zneužitia pri zanedbaní dôležitosti morálnych otázok a výchovy svedomia. Vlastná skúsenosť nám však potvrdzuje, že samotné vyhlásenia ešte reálnu situáciu hneď nemenia. Istý koncilový optimizmus vzhľadom k prírodným vedám dnes tlmí tieň obáv z neraz „čisto technologických kritérií“ prístupu k ľudskému životu a ovplyvňuje aj dôveru k spoločenskovedným disciplínam. Kapitola však nekončí len opisom fragmentácie minulosti, ani tej súčasnej. Nekončí ani opisom vývoja v morálnej reflexii v prípade fenoménu masturbácie. Mimochodom reč posledných oficiálnych dokumentov o tejto téme je dosť skromná. V závere kapitoly sa autor snaží o syntézu a zopakuje myšlienku, že pre adekvátne morálne zhodnotenie ľudských činov je podstatné vyhnúť sa nielen čierno-bielemu obrazu človeka, ale aj akejkolvek jednostrannosti v morálnej reflexii o ľudských činoch, a to aj v prípade fenoménu masturbácie (s. 87). Vízia rastu osobnej integrity spojenej so sexualitou je typická nielen pre pokoncilovú antropológiu, ktorá ovplyvňuje vývoj morálnej reflexie v cirkevnom magistériu, ale táto vízia, ako dopĺňa autor, nachádza svoje principiálne miesto aj v takej základnej – jednoducho dostupnej a orientačnej literatúre – akou je Katechizmus katolíckej cirkvi.¹ Niekoľko citovaných článkov, orientuje morálnu reflexiu o sexualite do dialogickej roviny a perspektívy daru, ktorý integruje všetky stránky ľudskej osoby, zahŕňa najmä citovosť, schopnosť milovať a plodiť i všeobecnejšie aj schopnosti nadväzovať spoločenské vzťahy s druhými (2332). Kresťanská morálna vízia sexuality sa tu spája s jej úspešnou integráciou do vzťahu muža i ženy a vedie k úplnosti daru samého seba (2337). Napokon možno dodať, že ani sám Katechizmus katolíckej cirkvi – v morálnej teológii vnímaný ako základné svedectvo o živote viery v dnešnom svete² – s jednoduchými formuláciami, bez vedeckých analýz v otázke morálneho hodnotenia fenoménu masturbácie, ani raz nepoužije bežne používané termíny „ťažký hriech“ alebo „ľahký hriech“ (2352).

Posledná kapitola je venovaná pastoračnému poradenstvu. Svojím rozsahom je, podobne ako prvá, pomerne stručná. Možno preto, aby naznačila niekoľko modelových situácií a možných kazuistických riešení, avšak vyhla sa schematickým prístupom. Azda aj preto, hoci je členená podľa klasickej schémy stavov v Cirkvi, ponúka pre každého iba jeden vzorový model. Akoby tým nepriamo boli vyslovené dôležité myšlienky prelínajúce sa do záveru. Ide o myšlienky, ktoré definujú integrálnejšiu pokoncilovú antropológiu. Myšlienky, ktoré lepšie zohľadňujú nielen stav súčasného vedeckého poznania, ale aj pokoncilový vývoj morálnej reflexie o sexualite. Tieto nové koncepcie

1 Na jeho dokončenie čakala aj encyklika *Veritatis splendor*.

2 Porov. FISICHELLA, R.: *Commento teologico al catechismo della Chiesa cattolica*. Casale Monferrato: Edizioni Piemme, 1993, s. 9; 670.

si od dnešnej pastorácie naliehavo žiadajú prístup rozlišovania, počúvania i sprevádzania osôb v ich osobných a komunitných dejinách spásy s cieľom podporiť ich integrálny rast. Rozhodne sa nepodobajú vopred pripraveným schémam alebo arbitrážne predneseným riešeniam. Nazdávam sa, že kniha Jana Poláka je jednou z tých, ktoré iste dnešnú pastoráciu podporia.

ThDr. Ing. Milan Urbančok, PhD.
Katedra systematickej teológie
Teologická fakulta Trnavskej univerzity
Kostolná 1, P. O. BOX 173
814 99 Bratislava
e-mail: milan.urbancok@truni.sk